

UOT: 338.43

ƏRZAQ MƏHSULLARININ TƏHLÜKƏSİZLİYİNƏ VƏ KEYFİYYƏTİNƏ NƏZARƏT SİSTEMİ TƏKMİLLƏŞDİRİLİR

Ş.O.SƏFƏROV

Azərbaycan Kooperasiya Universiteti

Tələbatın yüksək olması səbəbindən insan sağlamlığı üçün ciddi təhlükə yaradan ərzaq məhsullarının dövriyyəsi də daim artmaqdadır. Belə məhsullar inkişaf etmiş ölkələrin də bazarlarında geniş yer alaraq, istehlakçıların həyat və sağlamlığı üçün ciddi təhlükələr törədir. Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının (WHO) məlumatlarına əsasən, ərzaq məhsulı xəstəliklər geniş spektrli təhlükəli xəstəliklər olmaqla ağır fəsadlarla nəticələnir. Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi və keyfiyyəti ilə əlaqədar hər hansı bir problem yaşansa, məhz nəzarətədiçi orqan buna cavabdeh olur.

Azərbaycan üçün ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə integrasiya edilmiş vahid dövlət orqanı tərəfindən nəzarət sisteminin qurulması ən optimal yanaşmadır. Ərzağa nəzarət üzrə bütün funksiyalar Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə həvalə edilməlidir. Digər dövlət orqanlarında bu funksiyalara xitam verilməsi həm təşkilati, institusional, iqtisadi, həm də nəzarət fəaliyyətlərinin səmərəliliyi baxımından dövlət üçün daha məqbuldur.

Açar sözlər: Ərzaq təhlükəsizliyi, ərzaq məhsulları təhlükəsizliyi, təlabat, keyfiyyət nəzarət, laboratoriya, ərzağa dair normativ hüquqi baza.

Kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları bazarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 yanvar 2014-ci il tarixli 221 nömrəli sərəncamı ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət sisteminin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması üçün yaxşı hüquqi baza yaratmışdır. Dünya üzrə demokrafik artım dinamikası beynəlxalq bazarda ərzaq məhsullarına tələbatı kəskin surətdə artırmışdır. Lakin ərzaq məhsullarına olan tələbat ilə istehsal resurslarının tərs mütənəsibliyi global miqyasda bu sahədə vəziyyətin heç də qənaətbəxş olmadığını göstərir. Tələbatın getdikcə artmasına rəğmən ərzaq istehsalı üçün zəruri olan resursların təbii və antropogen səbəblərdən azalması dünya əhalisinin təhlükəsiz və keyfiyyətli ərzaqla yetərli səviyyədə, o cümlədən balanslaşdırılmış təminatında ciddi çətinliklər yaradır. Bir sıra ölkələrdə, xüsusən də Afrika, Şərqi Asiya və Cənub-Şərqi Asiya ölkələrində insanların kifayət dərəcədə ərzaq ilə təminatında böyük sıxıntılar yaşanır. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (Fao) son məlumatlarına əsasən, dünyada hələ də 827 milyondan çox insan aclıqdan əziyyət çəkir. Ərzaq məhsullarına olan yüksək tələbat bazara heç də həmişə təhlükəsiz, insan sağlamlığı üçün zərərli olmayan ərzaq məhsullarının daxil olmasına təminat vermir. Tələbatın getdikcə artmasına rəğmən ərzaq istehsalı üçün zəruri olan resursların təbii və antropogen səbəblərdən azalması dünya əhalisinin təhlükəsiz və keyfiyyətli ərzaqla yetərli səviyyədə, o cümlədən balanslaşdırılmış təminatında ciddi çətinliklər yaradır. Bir sıra ölkələrdə, xüsusən də Afrika, Şərqi Asiya və Cənub-Şərqi Asiya ölkələrində insanların kifayət dərəcədə ərzaq ilə təminatında böyük sıxıntılar yaşanır. BMT-nin Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının son məlumatlarına əsasən, dünyada hələ də 827 milyondan çox insan

acıqdan əziyyət çəkir. Ərzaq məhsullarına olan yüksək tələbat bazara heç də həmişə təhlükəsiz, insan sağlamlığı üçün zərərli olmayan ərzaq məhsullarının daxil olmasına təminat vermir. Tələbatın yüksək olması səbəbindən insan sağlamlığı üçün ciddi təhlükə yaradan ərzaq məhsullarının dövriyyəsi də daim artmaqdadır. Belə məhsullar nəinki inkişaf etməmiş və ya inkişaf etməkdə olan ölkələrin, o cümlədən inkişaf etmiş ölkələrin bazarlarında da geniş yer alaraq, istehlakçıların həyat və sağlamlığı üçün ciddi təhlükələr törədir.

Ümümdünya Səhiyyə Təşkilatının (WHO) məlumatlarına əsasən, ərzaq mənsəli xəstəliklər dünyada sürətlə yayılmaqdadır və onlar geniş spektrli təhlükəli xəstəliklər olmaqla ağır fəsadlarla nəticələnir. Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin çox ciddi məsələ olmasına baxmayaraq, bəzən buna qeyri-ciddi münasibət göstərilir və ya onu arxa plana keçirirlər. Müşahidələr göstərir ki, bəzi hallarda ərzaq təhlükəsizliyi, ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi və ərzaq məhsullarının keyfiyyəti kriteriyaları səhv salınır, yaxud da onları eyniləşdirirlər. Bu, əsasən postsovet respublikalarında baş verir. Odur ki, qeyd olunan kriteriyaların fərqlərini aydınlaşdırmaq məqsədilə onların aidiyyəti beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən müəyyən edilmiş tərəflərinə qısa nəzər salmaq yerinə düşərdi: ərzaq təhlükəsizliyi-aktiv və sağlam həyat tərzinin təmin edilməsi məqsədilə bütün insanların hər zaman, yetərinə və onların qidalanma rasionuna, ehtiyaclarına və istəklərinə cavab verən, təhlükəsiz və gidalı ərzaq əldə etmək üçün fiziki və iqtisadi imkanlara malik olması deməkdir; ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi-ərzaq məhsullarının tərkibində insan və heyvan sağlamlığı, habelə ətraf mühit üçün zərərli olan hər hansı bir bioloji, kimyəvi və fiziki təhlükəli faktorun istisnası, ərzağın insan və heyvan sağlamlığı, ətraf mühit üçün tam təhlükəsiz olması deməkdir; ərzaq məhsullarının keyfiyyəti ərzağın

istehlakçı üçün dəyərliliyi deməkdir. Keyfiyyət ərzağın təhlükəsizliyinə aid olmayan mənşə, növ, rəng, dad, emal üsulu və s.kimi müsbət və zədələnmə, torpaq və ya palçıqla çirkləndirmə, rəngin və dadın dəyişməsi və s.kimi mənfi atributları özündə ehtiva edir. Keyfiyyət ərzaq məhsulunun istehlakçı tərəfindən dəyərləndirilməsinə təsir edən göstəricidir. Göründüyü kimi, bu üç meyar bir-birindən tamamilə fərqli olduğu kimi, həm də bir-biri ilə sıx əlaqələndir. Əgər ərzaq təhlükəsizliyi insanların ərzağa olan tələbatının yetərinə ödənilməlidir, ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi tələb olunan ərzağın zərərsizliyi, keyfiyyət isə onun dəyər göstəricisidir. Təminat zəruridirsə, zərərsizlik ondan da zəruridir. Həyat və sağlamlıq üçün təhlükəli olan ərzaq məhsulu onun olmamasından daha da mənfi təsirlidir. Yəni zərərli ərzaq məhsulu ilə qidalanmadan əziyyət çəkən insanın həyat və sağlamlığına yaranan risk acliqdan əziyyət çəkən insanın həyat və sağlamlığı üçün yaranan riskdən daha da böyükdür. Odur ki, ərzaq təhlükəsizliyinin ən vacib tələblərindən biri ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsidir. Keyfiyyət isə bir növ üstqurum rolunu oynayır. Ərzaq təhlükəsizliyində zərərsizlik bazis, keyfiyyət isə üstqurumdur. Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi hər bir dövlət üçün böyük əhəmiyyət daşıyır. Məlum olduğu kimi, insanın həyat və sağlamlığı qidalanma ilə sıx bağlıdır. İstehlak olunan ərzaq məhsulu nəinki ani və ya birbaşa, ən vacib odur ki, uzunmüddətli və akkumulyativ təsir imkanlarına malikdir. Ərzaq məhsulu milli genefonda, millətin sağlam nəsil artımınna, əqli və fiziki inkişaf dinamikasına təsir edən əvəzolunmaz substansiyadır. Odur ki, hər bir ölkədə ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin təmin edilməsi dövlətin prioritet sahələrindən biri kimi daim diqqət mərkəzində saxlanır. Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə milli nəzarət sisteminin müasir tələblərə uyğunlaşdırılmasının vacibliyi nəzərə alınaraq, "Kənd təsərrüfatı və ərzaq məhsulları bazarının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi sahəsində əlavə tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 16 yanvar 2014-cü il tarixli 221 nömrəli sərəncamında bu məsələyə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Beynəlxalq təcrübəni nəzərə almaqla ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət sisteminin institusional baxımdan təkmilləşdirilməsi və bu sahədə paralelliğin aradan qaldırılması üçün həmin sərəncamla aidiyyəti dövlət orqanlarına tapşırıqlar verilmişdir. Qabqıl beynəlxalq təcrübə göstərir ki, ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət sistemi bir neçə vacib sahəni əhatə edən, eyni zamanda bir-birini tamamlayan komponentlərdən ibarət işlək bir mexanizm olmalıdır. Bu sistemin əsas komponentləri aşağıdakılardır:

- ərzağa dair normativ hüquqi baza;
- ərzağa dövlət nəzarəti-institusional tədbirlər;
- risk analizi və ərzağa nəzarətin elmi əsaslarla planlaşdırılması;
- laboratoriya xidməti;
- informasiya, təhsil, əlaqələndirmə və təlim

Ərzağa nəzarət sistemində normativ hüquqi baza mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Normativ hüquqi baza ərzağa nəzarətin səmərəli təşkili, insan, bitki və heyvan sağlamlığının, istehlakçıların hüquqlarının və ətraf mühitin qorunması, ərzaq məhsullarının zərərsizliyinin təmin edilməsi və keyfiyyətinin saxlanılması kimi məsələləri tənzimləməlidir. Normativ hüquqi baza:

- ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə dair qanunvericiliyin prinsiplərini, o cümlədən elmi yanaşmaya əsaslanan qərar qəbulu mexanizmini, habelə risk analizinə əsaslanan təhlili və təşkilati proseduraları;
- ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin idarə edilməsi üzrə məsuliyyətləri;

ərzaq zənciri iştirakçıları üçün nəzarət və uyğunluq çərçivəsini müəyyən etməlidir. Hazırda Azərbaycanda ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyini tənzimləyən mükəmməl və beynəlxalq tələblərə cavab verən xüsusi bir qanun mövcud deyildir. Bu mesele bir neçə müxtəlif qanunlarla tənzimlənir ki, bu da müasir tələblərə və çağırışlara adekvat deyildir. Osur ki, "Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi haqqında" yeni qanun qəbul edilməsinə böyük ehtiyac vardır. Məlumat olaraq qeyd etmək lazımdır ki, FAO-nun "Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyi sahəsində imkanların gücləndirilməsi üzrə texniki yardım" layihəsi çərçivəsində, beynəlxalq ekspertlərin iştirakı ilə Avropa İttifaqının ərzağa dair qanunvericiliyinin təhlili nəticəsində əldə edilən biliklər və təcrübələr əsasında belə bir mükəmməl qanun layihəsi hazırlanaraq, razılaşdırılmaq üçün Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi tərəfindən aidiyyəti dövlət orqanlarına göndərilmişdir. Lakin təəssüflər olsun ki, həmin qanun layihəsi bəzi dövlət orqanları tərəfindən müsbət qarşılanmamışdır.

Ərzağa dövlət nəzarəti- institusional tədbirlər ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin və keyfiyyətinin idarə edilməsi sistemində olduqca vacib rol oynayır. Dövlət nəzarətinin əsas məqsədi insanların həyat və sağlamlığını, ətraf mühitin mühafizəsini təmin etmək, ərzaq istehsalında və ticarətində saxtakarlıqların, bu sahədə qeyri-qanuni əməllərin qarşısını almaq, habelə təhlükəsiz ərzaq məhsullarının istehsalına və satışına əlverişli şərait yaratmaq, eyni zamanda istehlakçıların hüquqlarını müdafiə etməkdən ibarətdir.

Beynəlxalq təcrübənin təhlili göstərir ki, ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət sistemi institusional baxımdan üç formada ola bilər:

- qarışıq(müxtəlif dövlət orqanları cəlb edilmiş) nəzarət sistemi;
- vahid dövlət orqanı tərəfindən nəzarət həyat keçirilən (inteqrə edilmiş) sistem;
- pilləli nəzarət sistemi.

Bu nəzarət sistemlərdən birinci əsasən sabiq Sovet respublikalarında tətbiq olunur. Belə sistem vəzifə və funksiyaların təkrarlanması, səlahiyyətlərin üst-üstə düşməsi, paralellik, məsuliyyətlərin qeyri-dəqiqliyi və s.kimi çatışmazlıqlarla müşayiət olunmaqla yanaşı,

iqtisadi baxımdan da israfçıdır. Pilləli nəzarət sistemində isə təsadüfi hallarda rast gəlmək olur ki, bu da onun mürəkkəb və çoxpilləli olması, çoxsaylı orqanların, böyük məbləğdə maliyyə ehtiyatlarının və işçi heyətin cəlb edilməsi ilə izah olunur.

Müasir dünyada ən geniş yayılan nəzarət sistemi inteqrə edilmiş-vahid dövlət orqanı tərəfindən nəzarət həyata keçirilən sistemdir. Avropanın inkişaf etmiş əksər ölkələrində məhz belə nəzarət mexanizmi tətbiq olunur. Bu sistemin üstünlüyü ondan ibarətdir ki, bütün nəzarət tədbirləri vahid dövlət orqanı tərəfindən aparıldığına görə səlahiyyətlər, funksiyalar və məsuliyyət (cavabdehlik) bir orqanda birləşir və həmin orqan nəzarət etmək üçün nə qədər səlahiyyətli olsa da, o qədər də məsuliyyət daşıyır. Ərzaq məhsullarının lazımı səviyyədə həyata keçirilməsi üçün güclü arqument rolunu oynayır. Bununla yanaşı, paralelliyin və təkrarlamanın aradan qalxması nəticəsində külli miqdarda dövlət vəsaitlərinə qənaət edilməsi də inteqrə edilmiş sistemin üstünlüyünün göstəricisidir.

Avropa ittifaqında dərin inteqrə edilmiş institusional sistem mövcuddur. Burada nəzarət funksiyaları Ərzaq Məhsullarının Təhlükəsizliyi üzrə Səlahiyyətli Orqan (EFSA) tərəfindən həyata keçirilir. Bu tamamilə müstəqil qurumdur və birbaşa Avropa İttifaqının büdcəsindən maliyyələşdirilir. EFSA Avropa Komissiyasından, Avropa Parlamentindən, habelə üzv dövlətlərdən asılı olmadan fəaliyyət göstərir. EFSA-nın məqsədi Avropa ittifaqının hüduqlarında, bütün ərzaq zənciri boyunca, ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin və keyfiyyətinin, habelə heyvanların sağlamlığının və onların saxlanma şəraitinin, eyni zamanda bitkilərin sağlamlığının yüksək səviyyədə təmin edilməsindən və ərzaq bazarının səmərəli fəaliyyətinə şərait yaradılmasından ibarətdir.

Amerika Birləşmiş Ştatlarında ərzağa nəzarət funksiyaları Dövlət Kənd Təsərrüfatı Departamenti (USDA) və Ərzaq Dərman Administrasiyası (FDA) tərəfindən icra olunur. Bundan əlavə, bütün ölkə ərazisində yerli və federal səviyyədə ərzaq mənşəli xəstəliklərin başvermə səbəblərinin tədqiqatı üzrə Xəstəliklərə Nəzarət Mərkəzi də fəaliyyət göstərir. Müşahidələr göstərir ki, bəzi hallarda USDA və FDA-nın funksiyaları inspeksiya, təlimlər, tədqiqatlar, normativ hüquqi sənədlərin hazırlanması və s. sahələrdə üst-üstə düşür. Odur ki, ABŞ-da da ərzağa nəzarət sisteminin təkmilləşdirilməməsi öz aktuallığı ilə gündəmdədir.

Azərbaycanda ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət bir neçə dövlət orqanı ---Kənd təsərrüfatı, İqtisadiyyat və Sənaye, Səhiyyə nazirlikləri, Dövlət Gömrük Komitəsi, Standartlaşdırma, Metrologiya və Patent üzrə Dövlət Komitəsi tərəfindən həyata keçirilir. Ancaq məlumdur ki, bu orqanların hər birinin sahəvi xüsusiyyətləri və həmin xüsusiyyətlərlə müvafiq əsas vəzifə və funksiyaları vardır. O da məlumdur ki, bu dövlət orqanları arasında ərzaq məsələləri ilə yaxından məsələləri ilə yaxından məşğul olan və bilavasitə ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinə cavabdeh olan məhz

Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi. Odur ki, ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin və keyfiyyətinin təmin edilməsi göstərilən digər orqanlar üçün bir növ ikinci dərəcəli, qeyri sahəvi məsələlər üzrə görülən işlər heç də həmişə yüksək peşəkarlıqla icra oluna bilmir və qarşıda duran tələblərə cavab vermir.

Başqa vacib bir məsələ ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin bitki və heyvan sağlamlığı ilə sıx bağlı olmasıdır. Ərzağa nəzarət tədbirlərinin səmərəli olması üçün onların fitosanitar və baytarlıq nəzarəti tədbirləri ilə eyni kontekstdə baxılması, eyni mərkəzdən planlaşdırılması və idarə olunması olduqca önəmlidir. Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət sisteminin institusional baxımdan təkmilləşdirilməsi üçün bu xüsusiyyətlər, o cümlədən məsələnin spesifikasiyi mütləq nəzərə alınmalı, mərkəzi icra hakimiyyətinin qolları arasında vəzifə və funksiyaları bölgüsü prinsipi əsas götürülməlidir.

FAO-nun yuxarıda qeyd olunan layihəsi çərçivəsində beynəlxalq ekspertlər ilə birlikdə tərəfimizdən aparılmış araşdırmalar və təhlillər göstərir ki, Azərbaycan üçün ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə inteqrə edilmiş vahid dövlət orqanı tərəfindən nəzarət sisteminin qurulması ən optimal yanaşmadır. Mövcud paralelliyin və təkrar çılığın, habelə izafi xərclərin aradan qaldırılması və səmərəli işlək bir mexanizmin yaradılması üçün yuxarıda göstərilənlər nəzərə alınmalı və ərzağa nəzarət üzrə bütün funksiyalar Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinə həvalə edilməlidir. Digər dövlət orqanlarında bu funksiyalara xitam verilməsi həm təşkilatı, institusional, iqtisadi, həm də nəzarət fəaliyyətlərinin səmərəliliyi baxımından dövlət üçün daha məqbuldur.

Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət funksiyaları geniş spektrli və spesifik xarakterlidir. Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət üzrə modern sistem qurmaq, bu sahədə operativliyi və peşəkarlığı təmin etmək, eyni zamanda bütün ərzaq zənciri boyunca beynəlxalq tələblərə cavab verən nəzarət mexanizmi yaratmaq və çevik nəzarətedici dövlət orqanının olmasını təmin etmək məqsədilə Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Ərzağa Nəzarət üzrə Dövlət Agentliyinin (ƏNDA) təsis edilməsi məqsədmüvafiq olardı. Ancaq burada vacib bir incəlik də unudulmamalıdır. Dövlət Baytarlıq Xidməti (DBX), Dövlət Fitosanitar Nəzarət Xidməti (DFNX) və əgər yaradılmış olarsa, ƏNDA arasında əmək bölgüsü prinsipinə əsaslanan vəzifə və funksiyalar dəqiq müəyyən edilməlidir. DBX heyvan sağlamlığı, onların mühafizəsi və saxlanma şəraitinin müasir tələblərə uyğunlaşdırılması, DFNX bitki mühafizəsi, bitki sağlamlığı və ətraf mühit məsələləri, ƏNDA isə ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinin və keyfiyyətinin təmin edilməsi məsələləri ilə məşğul olmalıdır.

Ərzaq məhsullarının təhlükəsizliyinə və keyfiyyətinə nəzarət sisteminə risk analizi və ərzağa nəzarətin elmi əsaslarla planlaşdırılması, laboratoriya

xidməti; informasiya, təhsil, əlaqələndirmə və təlim məsələləri barədə növbəti məqalələrdə məlumatlar təqdim ediləcəkdir.

Avqustun 13-də Azərbaycan Respublikasının Kənd Təsərrüfatı Nazirliyində Kənd Təsərrüfatı Nazirliyi yanında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidmətinin 2016-cı ilin birinci geniş kollegiya iclası keçirilmişdir. Kollegiya iclasını giriş sözü ilə açan Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı naziri Heydər Əsədov bildirdi ki, bu il iyul ayının 10-da Azərbaycan Respublikası Prezidenti cənab İlham Əliyevin sərəliyi ilə keçirilən Nazirlər Kabinetinin 2016-cı ilin birinci yarısının sosial-iqtisadi inkişafının yekunlarına və qarşıda duran vəzifələrə həsr olunmuş iclasındakı çıxışında aqrar sahədə institusional islahatların davam etdirilməsi ilə yanaşı ölkə əhalisinin kənd təsərrüfatı məhsullarına olan tələbatının daxili imkanlar hesabına ödənilməsi bir vəzifə kimi qarşıya qoyulmuşdur. Nazir dövlətimizin başçısı tərəfindən Kənd Təsərrüfatı Nazirliyinin qarşısında qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsində, o cümlədən ölkədə ərzaq təhlükəsizliyinin təmin olunmasında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidməti tərəfindən də görülməli olan işlər barədə danışaraq, ölkədə fitosanitar sabitliyin qorunması, karantin tətbiq edilən zərərli orqanizimlərin yayılmasının qarşısının alınması və yayılma ocaqlarının məhf edilməsi məqsədi ilə genişmiqyaslı təcrid və ləğvedici tədbirlərin həyata keçirilməsinin vacibliyini qeyd etdi.

Bildirildi ki, fitosanitar nəzarətin yeni modelinin formalaşdırılması və şəffaflığın təmin edilməsi istiqamətində Dövlət Xidməti tərəfindən həyata keçirilən tədbirlər nəticəsində 2016-cı ildə büdcədən kənar daxilolmalar 1732,0 min manat təşkil etmişdir ki, bu da 2015-ci ildə daxil olmuş vəsaitdən 1,7 dəfə, 2007-2013 cü illərdə ümumilikdə daxil olmuş vəsaitdən isə 1,3 dəfə çoxdur. 2016-cı ilin ötən altı ayı ərzində Dövlət Xidmətinin yerli qurumları tərəfindən bitkiçilik məhsullarından götürülmüş nümunələrin ekspertizası zamanı 9 halda karantin tətbiq edilən zərərli orqanizmlər və 78 halda nizamlanan zərərli orqanizmlər aşkar edilmiş, zərərli orqanizmlər müəyyən edildiyinə görə 48 ton kartof ixracatçı ölkəyə geri qaytarılmış, 971 ton ərzaqlıq qarğıdalı xüsusi aqreqatlar vasitəsi ilə təmizləndikdən sonra istifadəsinə icazə verilmiş, təxminən 97 min ton yük, 1 min 470 min m³ taxta materialı, obyekt və boş anbar sahəsi zərərsizləşdirilmiş, 90 tona yaxın məhsul dövriyyədən çıxarılaraq məhf edilmişdir (2004-2014-cü illərdə Dövlət Xidmətinin qurumları tərəfindən məhf edilən bitkiçilik məhsullarının ümumi çəkisi cəmi 2,5 ton olmuşdur).

Respublika ərazisində ilk dəfə 2014-cü ildən başlayaraq karantin tətbiq edilən zərərli orqanizmlərin yayılmasının qarşısının alınması və yayılma ocaqlarının

məhf edilməsi məqsədi ilə beynəlxalq standartın tələbinə uyğun hazırlanmış təcrid və ləğvedici tədbirlər üzrə milli proqramlar uğurla davam etdirilir. Təkcə kartof güvəsinə qarşı respublikanın qərb və cənub bölgələrində həyata keçirilən təcrid və ləğvedici tədbirlər nəticəsində kartof güvəsinin vurdugu itkinin miqdarı 90%-ə qədər azalmışdır. Uldrakıçık həcmli və digər müasir çiləyici aqreqatların hesabına pestisidlərlə işləmələrin texnoloji prosesi təkmilləşdirilmiş, mübarizə tədbirlərinin səmərəliliyi və gündəlik iş həcmi dəfələrlə artmışdır. İnsan sağlamlığının, flora və faunanın qorunması sahəsində bütün mübarizə üsullarının (aqrotexniki, mexaniki, fiziki, kimyəvi, karantin) özündə birləşdirən inteqrirlər genişləndirilmiş, Şəki-Zaqatala bölgəsində taxıl sahələrinin inteqrirlər mübarizə tədbirlərinin texnoloji xəritələri hazırlanaraq, fermerlərə və torpaq mülkiyyətçilərinə təqdim edilmişdir. Bu istiqamətdə maarifləndirmə işləri davam etdirilir. Azərbaycan respublikası müstəqillik qazandıqdan sonra ilk dəfə olaraq 2015-ci ildə qabaqcıl beynəlxalq təcrübədə ən səmərəli vasitələrdən biri kimi qəbul edilən bioloji mübarizə üsulu əsasında bitki mühafizəsi sahəsində iqtisadi və sosial səmərənin təmin edilməsi üçün Dövlət Xidmətinin Abşeron rayonlararası Bioloji laboratoriyasında trixogrammanın istehsalı bərpa edilmişdir. İmişli rayonunda fəaliyyət göstərən "MKT İK" MMC-yə məxsus 300 hektar əkin sahəsində isə bioloji mübarizənin tətbiqi uğurla həyata keçirilmiş, pestisidlərin tətbiqindən tam imtina edilmiş, nəticədə məhsulun maya dəyərinin azaldılması ilə yanaşı aqrobiosenozlarda mövcud olan "bitki-fitofaq-entomofaq" sistemi qorunub saxlanılmışdır. Cari ildə bioloji mübarizə tədbirləri davam etdirilir. Kollegiya iclasında Dövlət Fitosanitar Nəzarəti Xidmətinin ayrı-ayrı qurumlarının fəaliyyətində yol verilmiş nöqsanlar da geniş müzakirə olundu. Qeyd edildi ki, Bakı-Abşeron, Gəncə, Xaçmaz, Kürdəmir, Yevlax, Tovuz, Biləsuvar rayonlararası birkilərin karantini məntəqələri tərəfindən fitosanitar tədbirlərinin aparılmasında ciddi nöqsanlara yol verilmiş, karantin nəzarətində olan yüklərə fitosanitar karantin baxışının keçirilməsi qaydaları pozulmuşdur. Məntəqələrin rəhbərləri mövcud nöqsanların aradan qaldırılmasını vaxtında təmin etməmiş və mənşəyi məlum olmayan kənd təsərrüfatı məhsullarının tranzitinə, eləcə də ölkə daxilində dövriyyəsinə məqsədyönlü şəkildə şərait yaratmışlar.

Dövlət Xidməti tərəfindən görülməli qabaqcıl tədbirlər nəticəsində müşahidə olunan qanunsuz əməllərin qarşısı əksər hallarda alınsa da, nöqsanların tamamilə aradan qaldırılması üçün daha ciddi tədbirlərin görülməsinə ehtiyac duyulur.

ƏDƏBİYYAT

1. Torpaq bazarı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu. Bakı, 1996. 2. "Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış" İnkişaf Konsepsiyası. Bakı, 29 dekabr 2012-ci il. 3. Azərbaycan Respublikası Ərzaq Təhlükəsizliyi Proqramı. Bakı, 2 mart

Совершенствование системы управления в области безопасности и качества пищевых продуктов

Ш. О. Сафаров

Из-за высокого спроса оборот пищевых продуктов, представляя собой серьезную угрозу для здоровья человека постоянно растет. Учитывая широкий спектр таких продуктов на рынках развитых стран, представляет собой серьезную угрозу для жизни и здоровья потребителей. Согласно (WHO), на основе пищевых заболеваний, являясь широкий спектр опасных заболеваний, приводят к серьезным последствиям. Если есть какие-либо проблемы, контролирующий орган несет ответственность за него. Безопасность и качество продуктов питания для интегрированной системы управления созданием государства является оптимальным подходом.

Все функции должны быть переданы в Министерство сельского хозяйства контроля качества пищевых продуктов. Прекращение функций других государственных органов, а также организационных, институциональных, экономических, но и с точки зрения эффективности деятельности управления является более приемлемым для общественности.

Ключевые слова: место безопасность пищевых продуктов и пищевых продуктов, безопасность публикации, требования, контроль качества, лаборатории, правовой и нормативной базы для производства продуктов питания.

Improvements of control system in food safety and quality

Sh. O. Safarov

Due to the high demand the turnover of food products, posing a serious threat to human health is constantly increasing. Given the wide range of such products in the markets of developed countries, poses a serious threat to the life and health of consumers.

According to (WHO), food-based diseases, being a wide range of dangerous diseases are resulting in severe consequences. If there are any problems the supervisory authority is responsible for it. The safety and quality of food products for the integrated control system by the establishment of state is optimal approach. All functions should be delegated to the Ministry of Agriculture's food control. Termination of the functions of other state bodies as well as the the organizational, institutional, economic, but also in terms of the effectiveness of control activities is more acceptable to the public.

Key words: place the safety of food and food products, the safety of publication, demand, quality control, laboratory, the legal and regulatory framework for food.